

KÍSÉRTÉS ÉS BŰN – A BŰN DEMORALIZÁLÁSA¹

Az őstörténet feladata, hogy mindent visszakövessen *eredeti* helyéhez, és eltávolodási lehetőségéhez ettől az eredeti helytől. Ezt az eredeti helyet tehát úgy kell meghatározni, hogy magában foglalja minden eltávolodási lehetőségét is. Ezt diktálja a folytonosság követelménye, a *creatio ex nihilo* [semmiből teremtés] elkerülésének követelménye. „Piszok az, ami nincs a helyén” – tehát a piszok *eredeti* helye magában kell, hogy foglalja azt a lehetőséget, hogy *nincs* a helyén.

A kiindulási pont ezért nem a nyugalom mint a mozgás hiánya, hanem a végtelen sebességű mozgás, amely magában foglalja a véges sebesség (és a nyugalom?) lehetőségét is. De hogyan foglalja magában? Mert eredeti „mozgatóra” ez esetben ugyan nincs szükség, de helyette szükség van „eredeti lassítóra”. A „végtelen sebességet” úgy kell meghatározni, hogy magában foglalja a „lassulás”, a „végesedés” lehetőségét is.

Ahol ezt nem tudom megtenni, ki kell jelölni a helyét – akár kérdőjellel, akár „mítosszal”, akár „határ-mítosszal”; de minden esetben világosan tudnom kell, hogy itt csak kijelöltem egy helyet és hogyan jelöltem ki.

Prelogikus őskérdés és ősválasz

Ha az הנה etimológiájából indulunk ki, arra az eredményre jutunk, hogy az ősválasz (logosz *előtti* válasz?): a szenvedés, a logosz kérdése pedig ennek a szenvedésnek a fellazítása. (Nem is a szenvedés fellazításáról, hanem a kín (ינעי *'innui'*) fellazításáról van szó elsősorban! A szenvedés már a kín fellazítása!) De az ősválasz is valamilyen kérdésre kell, hogy válaszoljon – ezért válasz. Melyik tehát az az őskérdés, amelyre a válasz a szenvedés? Ezt az őskérdést a bűnbeesés mítosza rejti (amely egyébként magában foglalja az

סורע 'arum' elgondolkoztató kettős értelmét: *meztelen* és *ravaszi!*). Itt talán valami olyan szimbólummal találkozunk, amely mito-logikailag megelőzi a maszkot is: a *fa* szimbólumot, mint az élet fáját és a jó-rossz tudásának fáját!
(A szimbólum szimbólumai: *fa* és *maszk*.)

68 Az őskérdés mintha az lett volna: milyen (vagy mi) a jó és rossz tudása fájának gyümölcse? Vagy esetleg: mi az egyéniség szabadságának (=autonómiájának?) gyümölcse?² (Vagyis az őskérdés a differenciálódás, az „*asunder*” [szét, ketté].) Erre a válasz a mítosz szerint az, hogy *jó* – és hogy ez a jó: a szenvedés (illetve egyben a szenvedés is!). A logosz (mint az *érzékenység* erősebbik pólusa) ezt a választ lazítja fel: a szenvedést. (Pato-logikum: a két pólus, vö. Nietzsche: a szenvedés impulzus a „miért” kérdésére, a forráskutatásra.)

De a szenvedés mint ősválasz a mítoszban arra a kérdésre válaszol, amely maga a bűn = a bűn lehetősége!, kísértés. Hiszen itt éppen a bűnbeesés mítoszaról van szó – vajon nem az ősmítoszaról? A logosz előtti (pre-logikus) őskérdés tehát maga a bűn, az ősbűn³ forrása, (a kísértés!!), – a „bűnt” itt ősertelmében véve, mint individuációt: „*asunder*” –, és a prelogikus ősválasz maga a szenvedés forrása.

Az őtestamentumi bűnbeesés-mítosz az ősegy, a bontatlan Egy állapotát és ennek a felbomlását írja le; ilyen értelemben a prelogikum mítosza, a logosz születésének mítosza (tudás fája, megismerés, logosz és test, elkülönülés és újraegyesülés). A logosz az ősegy, az eredeti egész (az igazság, az aleitheia, a rejtetlenség) helyreállításának igényéből fakadó kérdéseknek (illetve fellazításra váró válaszoknak és ezek fellazításának) forrása. (Reintegratio). A „rejtetlenség” (aleitheia) helyreállítása: a bűnbeeséssel adódó első válasz: a rejtőzés (maszk etc.) előtti állapot helyreállítása! A prelogikum (a logosz őstörténete?): a növekedés. Bábel tornya: mesterséges növekedés (logosz, nyelv és technika).

Fa és maszk

A prelogikus őskérdés: milyen a *fa* gyümölcse? A válasz: valami olyan, hogy rejtőzni kell tőle („fügefalevél”, illetve: *maszk!*). Tehát: a válasz mint daimón: „maga a felejtés mint a szenvedés forrása”.

A modern pszichológia szerint is a bűnre, szenvedésre rejtőzéssel, felejtéssel reagál az ember (illetve *maszk-felvétellel*), mint a bibliai bűnbeesés-mítosznál.

De persze az, hogy az őskérdés a jó és rossz fájának gyümölcseire vonatkozik, durva leegyszerűsítés: valójában az őskérdés maga a *fa* – a gyümölcstermő *fa*!

Szimbolikusan: a *fa* gyümölcse a *maszk*? (Ebben az ősmítoszban.)
A *maszk*: a mítosz születésének szimbóluma. A *fa*: a szimbólum születéséé?⁴

A prelogikus őskérdés: a kísértés (a fa mint kísértés): magának a kérdésnek a lehetősége?

A fa az őskérdés szimbóluma, a maszk az ősválasz! Az első szimbolikus dialógus: a fára a maszk a felelet! (– Fa? – Maszk!)

Az élő fa mint szimbólum: a személyiség – egyéniség reláció **69** szimbóluma! És a mindenség mint egyetlen fa, mint fák egész-relatív hierarchiája!

A fa egyben mint növekedés is, mint gyökérből eredő szétágazás: mint egybe (Egy-be) nőtt sok, (pontosabban: mint az Egy-ből nőtt sok!)

A maszk „fixált ekstázisa” (Carl Einstein) válasz a „fára”, arra, ami soha nem fixálható, mert maga a növekedés.⁵ A fa „mindig megnő egy dimenzióval”: a szüntelen csodában (a növekedés csodájában) él!

A maszk mint „fixált extázis” válasz a „fára”. De az extázis maga az édes gyötrem. Valóban „a jó szenvedés”, a jó, amely szenvedés és a szenvedés, ami jó: kohéziótlan egygyválás!⁶

„A maszk dialektikája”

Maszk, rítus, ünnep, vallás összefüggése: a maszk egy nagy pillanatot akar rögzíteni. A kohézió igényéből születik, illetve a kohézió hiányának tudatából.

Mit rejt el a maszk és mivel? A nagy pillanat emlékével rejt el a kis pillanatok, vagyis a nagy pillanat felbomlását, a nagy pillanatban való megmaradás képtelenségét, a nagy pillanat elől való menekülést, a nagy pillanat elfelejtését. A maszk tehát nem egyszerűen emlékeztető, hanem az emlékeztető mint rejtő, az emlékeztető mint feledtető: olyan emlékeztető, amely elrejt a felejtést, amely elrejt a rejtőzést (az ősrajtőzést!).⁷

Mit rejt el a maszk? A mulandóságot! Az ősrajtőzés pedig maga az individuáció!

Maszk és fügefalevél: „Szégyellték magukat, hogy meztelenek”. Hogy maszk nélkül vannak? Maszk és persona! (Vö. „szerepjátás!” Az ősdráma ősszínésze másnak a szenvedését veszi magára a maszkkal.) A maszk (a persona) személyiség és egyéniség határa.⁸ Az első megmerevedés (egyéniséggé különülés) – de az *első*. A maszk félelmetessége: hogy a szenvedés *születésének* (az ősválasz születésének) pillanatát jelképezi.

Bűn és fixált bűn – a múlttá felejtett kísértés

A prelogikus őskérdés maga a bűn = individuáció lehetősége: az individuációs folyamat, de nem az individualításban való megrekedés!⁹

Az őskérdés: a kísértés?

Kísértés: „bűn” (individuáció) a *jelenlét* pillanatában! „Bűn” (daimón?): a *múlttá* felejtett kísértés! (Vö. „Erősz: a múlt születésének kockázata!”)¹⁰

70 A válasz, amely tovább tart önmaga pillanatánál: görcs! A fixált bűn, tehát a bűn, amely tovább tart önmaga pillanatánál: szenvedés.¹¹

A „bűnt” itt ősertelmében véve, mint individuáció („asunder”).

A szenvedés eszerint a bűn (az őskísértés!) fixációja, lerögzítése, lezárása! Az individuáció fixációja!¹² „Partikularizálás”, „részek önállósodása” – ami magának a betegségnek („patho-logikumnak”) a meghatározása is! (Szemben az „egész-ség”-gel. Németül: Ge-sund-heit!! Angolul egészséges: „healthy”, „whole-some”! Héberül: „אִירָב”!! A teremtéssel függ össze?)

„Urverdrängung und Fixierung” [őselfojtás és fixáció] Freudnál¹³: ez a rögzösödés, a fixálódás, mint az individuáció első patológikus mozdulata, kiszakadás az *egy egész* folytonos áramlásából, azonosulás az egyik résszel. Az első hamis azonosulás. Ez a gyökere az önfelvilágosítás megtagadásának.¹⁴ (Ez a rész-perspektíva-választás igen fontos mozzanata az *evidencia* őstörténetének.)

„Urverdrängung” [őselfojtás]: bűnbeesés. Demoralizált értelemben is: mint individuáció.¹⁵ Genézis (3,22): „mint az egyik miközülünk”

A bűn demoralizálása – a nihilizmus elleni küzdelem egyik sarokpontja

Kísértés és bűn viszonya a kor szellemi alapszerkezetéhez tartozik: avantgárd (új: tapasztalat mint találkozás!) és narkotizmus. Kísérlet és kísértés. Hogy ez a viszony problematikussá válik, szervesen következik a mítosz (hagyomány) felbomlásából. Ennek a felbomlásnak ätiológiájára pedig Nietzsche nihilizmus-elemzése vetett fényt a kereszténység, illetve a keresztény morál kritikájával. A bűn demoralizálása tehát a nihilizmus elleni harc egyik sarokpontja.

Nietzsche: „die moderne Tugend: intellektuelle Redlichkeit” [a modern erény: az intellektuális becsületesség]: átvilágítás, demaskírozás (demitizálás, dezideologizálás, lelkiismereti kontrollal).

Az élő etika feladata: a bűn demoralizálása, ami egyértelmű a morál demoralizálásával. A morál spiritualizálásával = etizálásával!

A bűn demoralizálása: teljes realitásának tudomásul vétele. A morális értelmezés leszűkíti a bűn valóságát egyetlen (társadalmi) aspektusára, és ezzel egyrészt „ártalmatlanná” teszi (teoretikusan), másrészt roncsolóan ártalmassá (pszichológiailag), és egyenlegképp: végzetesen pusztítóvá, rombolóvá és bénítóvá, mert lehetetlenné teszi visszavitelét eredeti produktív-tragikus forráspontjába. A bűn moralizálásának következménye: a lelkiismeret trombózisa, az etikum meghamisítása és megmérgezése.

A rossz lelkiismeretű emberek moralizmusa. Moralista: aki jobban fél a bűntől, mint saját lelkiismeretétől. Más szóval: aki „bűntelenséggel”, morális törvények betartásával helyettesíti saját lelkiismeretét. A lelkiismeret oszthatatlan: mindig az *egész* iránt érzékeny, és minden egyes problémára csak az *egészhez* való viszonyában. Ez a szabadság terhes és félelmetes mindenkinek, aki nem tette meg az ugrást az absence-ből a *présence*-ba. Ezért menekül a morálba, amely *csak* részekből áll, és a részek labirintusában könnyű elrejtőzni – önmagunk lelkiismerete előtt.

71

A bűn produktív-tragikus forráspontja – az ősbűnnel tagolt szenvedés

Ha a „prelogikus őskérdés” a bűn (a kísértés) volna („asunder”, differenciálódás – tehát a bűn minden morális csengés nélkül!), úgy ez nem jelenti-e azt, hogy *minden* kérdésben kell lennie valaminek a „bűnből”? (Pontosabban nem bűnből, hanem kísértésből. „Kísértés-sel” való fellazítás: kísértés és kíséret összefüggése!) Vagyis a „fellazítás” és az „ősbűn” struktúrája között nincs-e rokonság? Vagy más szóval: a szenvedés (válasz) fellazítása nem mindig a szenvedésnek (válasznak) „bűnnel” (ősbűnnel) való tagolása-e?¹⁶

„Bűnnel tagolt szenvedésről” csak akkor beszélhetek, ha itt, a prelogikumban eltekintek az időbeli egymásutántól! (Abból kiindulva, hogy a válasz leg-„ősbibb” interpretációs lehetősége a szenvedés, a kérdésé: a bűn.)

Minden kérdés a szenvedésnek a „Sonderung–Sündével” való tagolása? Ez az, ami old – ha a teljesség igényéből történik! Vagyis: ha „Sonderung” saját „individuumunktól”!

A prelogikus kérdés: bűnnel tagolt szenvedés. (Szenvedéssel tagolt bűn?) Ez Jób könyvének végső tartalma! (Dosztojevszkijnél is bőven akadnak rá példák!) És *nem* tud kérdezni az, aki jobban fél a bűntől, mint a saját lelkiismeretétől. Kierkegaard: „Furcht und Zittern”! [Félelem és reszketés.] A *logikus*, értelmes kérdés, a *logosz* mint kérdés már a bűn ellenmozdulatával tagolja, „lazítja fel” a szenvedést: a teljesség igényével!

¹ Tábor Béla jegyzeteiből összeállította Surányi László. Szerkesztette Cziegler István, Horváth Ágnes, Surányi László, Tábor Ádám és Vincze Márta. A szerkesztői jegyzetek {} között. A szöveg az *Érzékenység mint energizált logosz* című szöveg folytatása. Rögtön az első mondata is erre a szövegre utal.

² {Vö. Gen. 3.22 „Olyan lett, mint miközülünk egy”. Ezt Tábor így értelmezi: „mint miközülünk csak egy (az egyik)” Mint az „egyéniségünk”, mint csak az egyik pólus a személyiség-egyéniesség polaritásában (ezt fejezné ki a többes szám!).}

³ {Tábor Béla olyan értelemben beszél „ősbűnről”, ahogyan J. Böhme „az Istenben levő gonoszról” beszél. Lásd Tábor Béla, *Kísértés és bűn = Vajda Júlia*, szerk. Kozák Gyula, Soóky Andrea, Bp., Balassi, 2004, 219–223.) Ugyanott van külön szó a „növényi” és az „állati kísértőről”.

⁴ {Értelmező utalás Bachofennek arra a gondolatára, hogy a mítosz a szimbólum exegézise.}

⁵ {Carl EINSTEIN, *Negerplastik*. Lásd a *Szimbólum és eksztázis* című alfejezetet itt: *Művészet és szimbólum*, Műhely, 2022/1, 12.) Ugyanitt a *Csoda, növekedés és szimbólum elválaszthatatlan kapcsolata* című alfejezetben (10–11.). van szó a csodáról, mint „amelyhez át kell alakulnom, meg kell nőnöm, egy dimenzióval bővülnöm kell ahhoz, hogy mérhetővé tehessem a magam számára”.}

72 ⁶ {Vö. Csokonai *Édes keserűség* című verse záróstrófájával: „Ah, mézzel elegy keserűség! / Kínnal teljes gyönyörűség! / Ő, Cypria édes igája, / Hogy kell nyakam adnom alája!” (TÁ). A szexualitásról mint „a jóról, amely szenvedés”, a kohéziótlan eggyéválásról részletesebben lásd TÁBOR Béla, *Érzékenység és érzékiség*, megjelenőben.}

⁷ A felejtés testképző, a felejtés emlékeztetőt szül: a test és a szimbólum: emlékeztetők. Szemben a tudatos emlékezéssel: tudattalan emlékezés; szemben a spirituális emlékezéssel: materiális emlékezés.

⁸ {Tábor Béla nagyra értékelt Vajda Lajos *Ezüstnóm* című rajzát. (SL)}

⁹ {Tábor Béla személyiség/egyéniség víziójának egyik középpontja! „Vagyok, aki vagyok”: a személyiség szüntelenül „jelenséggé teszi lényegét”. Ez magában foglalja az individuációt (vö. „aki”), „szabadon engedi önmagában”. Individuáció nélkül nincs „személyesítés”, az individuális konkréciónélkül a személyesség nincs jelen, a személyiség nem hat. Ez magában foglalja az „individuációban”, elkülönülésben megrekedés kísértését – de „a kísértés a személyiség konstituens eleme” (TÁBOR Béla, *Anselmus istenérve és Nietzsche istenkísértése*, Pannonhalmi Szemle, 2010/4.). „A jelenlét pillanatának” az a „tartalma”, és addig „tart”, amíg a személyiségi erők megküzdnek az individuációban rejlő, a személyiség-transzperenciát elsötétítő negatív erőkkel. Ezért a jelenlét: kockázat (*Erősz: az emlékezés kockázata*). A „létszendvicsnek” itt a „személyiség-szendvics” felel meg: személyiség – individuáció – személyiség-transzparencia. A megrekedés az individualitásban „a narcisztikus görcs”, ellenmozdulata a szeretet. (Lásd *Megismerni: teret teremteni*.) A ritka pillanatok, amikor individuális létünk mögé látunk, belátjuk, megtapasztaljuk, hogy nem az elkülönült individualitással kezdődik a létezésünk. A pillanat „tartalma”: Az Egész felgyulladás és individuális kezdetünk közé nem iktatódik idő. (SL)}

¹⁰ {Lásd *Erősz: az emlékezés kockázata*, Új Forrás, 2023/6, 3–5.}

¹¹ {„A pillanat tart, az idő múlik”, írja Tábor Béla. „Tovább tart önmaga pillanatánál” = kiesik a pillanat vonzasköréből, a jelenből, és magába szívja az idő, a múlás közege. „A forma: jelenítés”, ez a jelenítés „kettős transzcendálás”: individuáció, különbség-teremtés és az individuáció, a különbség integrálása az Egészbe, *ugyanabban az egy aktusban*. (A szeretet az Egész működése, amely mindig individuumba, pontosabban személyre irányul, személyeket összekötő realitás/áramlás.) Az idő a múlás közege: idővel választja el az egy formáló aktus két mozzanatát, mindkettőt, a különbséget, tehát az individualitást és az Egészet is egymástól külön fixálja. = Transzcendencia és immanencia dogmatikus szembeállítás. A szeretet valóságának széthullása „eszmére” és „lelkiségre”. A nyelv valóságának tagadása. A szavak transzcendencia és immanencia találkozásából nyerik jelentőségüket és erejüket. (SL)}

¹² {A művészlét értékeléséhez – és a művészet „mértékeléséhez” – vö. ezt azzal, hogy „A művész az individuáció in statu nascendi”. *A modern művészet és a szimbólum válsága*, Műhely, 2022/3, 13.}

¹³ Sigmund Freud, *Die Verdrängung* [= S. F., *Studienausgabe*, Bd. III, Frankfurt am Main, S. Fischer, 1989, 107–118.}

¹⁴ {Utalás F. Baader bűn-meghatározására: „Bűn: önmagunk felvilágosításának elmulasztása.” Az egész fejezethet lásd *Személyiség: persona, Krisztus-misztérium és buddhizmus* Műhely, 2019/–6, 47–51. Az évezred-határon zajló evidenciaváltás elemzése az „Őstörténet” egyik középpontja. Egy megjelent részlete: *Anselmus istenérve és Nietzsche istenkísértése*, i. m.}

¹⁵ {Tábor Béla tágabb értelemben „az alapevidencia rögzösödésére” is utal, és a tradicionalizmusról ezt írja: A tradicionalizmust fenyegető szerep az rögzösödés: hogy az alapevidencia egy-egy transzformációja bitorolja az alapevidencia szerepét. Tehát ott válik patológiussá, ahol egy-egy transzformációja elveszti transzparenciáját.}

¹⁶ {Ebből a mondatból indul ki a *Kísértés és bűn* – 1972-es, fent említett folytatása.}